

СТУДЕНТСЬКА СУБКУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто деякі аспекти проблеми соціалізації молоді під час навчання у вищому навчальному закладі. Відображено результати науково-діагностичного експерименту щодо з'ясування стану та виявлення ролі неформальних об'єднань учнівської молоді у соціалізації особистості засобами студентської субкультури.

Гострота, з якою постала проблема соціалізації молодого покоління в нашій країні, здебільшого обумовлена економічною та моральною кризою. Соціально-педагогічна ситуація, що склалась у сучасному суспільстві, потребує виключної уваги до розв'язання важливих завдань, пов'язаних із соціалізацією особистості, створенням належних умов для її розвитку, становлення і життєдіяльності. Намітився й обумовився процес появи порівняно нового явища, яке може бути репрезентоване "моральним розколом" поколінь. Йдеться про той факт, що сучасна молодь уже здебільшого не бажає наслідувати традиційні "принципи", які подекуди суперечать логіці розвитку сучасного суспільства.

Кожній особистості підліткового та юнацького віку властиві свої специфічні потреби, інтереси, ціннісні орієнтації. Загальне в них – потреба в самоствердженні, самовизначенні, самореалізації через максимальний вияв самостійності та ініціативи. Це і становить своєрідне "мотиваційне ядро" особистості. Залежно від можливостей, які середовище надає особистості для реалізації цього ядра, можна відповісти на такі запитання: як поводить себе молода людина, чому вона обирає саме таку модель поведінки в конкретній життєвій ситуації. У зв'язку з вищезазначеним, актуалізується роль неформальних угруповань молоді. Діяльність таких об'єднань ровесників не може бути зрозумілою без аналізу причин, через які молодь стала відчуватися від основних інститутів соціалізації.

Тому метою дослідження було проведення комплексного аналізу задля виявлення впливу студентської субкультури на процес соціалізації особистості.

Перебудовчі процеси дали молодим людям можливість самоутверджуватися не лише в рамках інститутів соціалізації (сім'я, школа, ВУЗ, оточення друзів, мікросоціум, засоби масової комунікації та ін.), а й поза ними.

У соціально-педагогічній науці під соціалізацією здебільшого розуміють історично зумовлений процес розвитку особистості, засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, що притаманні цьому суспільству.

Одним із провідних чинників соціалізації молоді більшість науковців виокремлює групу однолітків [1]. Її соціалізує функціями перш за все є: задоволення потреби молодої людини у нерегламентованому спілкуванні з однолітками; оволодіння навичками співжиття з іншими людьми; автономізація від дорослих; створення умов для самоствердження молодої людини; засвоєння певних статтево-рольових норм поведінки; залучення до окремих видів субкультури.

Оскільки соціалізація передбачає соціально контрольовані процеси цілеспрямованого впливу на особистість і водночас стихійні, спонтанні процеси, що позначаються на її формуванні, то, з точки зору сучасних науковців Я.І. Гілінського, Б.А. Єфимова, В.В. Москаленко, З.І. Файнбург та ін. [2], варто розрізняти спрямовану і неспрямовану форми соціалізації. При цьому спрямована форма соціалізації розглядається як спеціально розроблена суспільством система впливів на людину з метою формування її відповідно до мети та інтересів соціуму. Щодо неспрямованої, або стихійної, форми соціалізації, то її тлумачать як "автоматичне" виховання певних соціальних навичок у зв'язку із постійним перебуванням людини безпосередньо у соціальному оточенні.

Вищезазначене й обумовило той факт, що в останні роки у різних галузях наукових знань активізувався інтерес до дослідження неформальних об'єднань молоді, при вивченні діяльності яких використовуються такі поняття, як "стихійні", "нетрадиційні", "неофіційні", "спонтанні" групи. Неформальною групою може називатися така організація, яка характеризується високим ступенем згуртованості, особистісним характером спілкування, однак нечітко вираженою метою групової діяльності і неформальним контролем, побудованим на традиції і залежним від ступеня усвідомлення групового членства. Неформальні групи можуть бути організовані як у рамках формальних, так і поза ними. У першому випадку неформальні групи є вторинними по відношенню до загальної організації. Це так звані угруповання в рамках тієї чи іншої організації.

Вирішальною ознакою самодіяльних об'єднань молоді є створення нових типів соціальних зв'язків та апробація офіційно не регламентованих соціальних технологій. Саме в таких об'єднаннях здебільшого стихійно концентруються суспільні відносини [3].

Відтак, вищезазначене свідчить, що діяльність неформальних об'єднань певною мірою відображає специфіку молодіжної субкультури.

Довідкові джерела визначають феномен "субкультура" як культуру окремої соціальної спільноти (групи, класу, регіону), що чимось відрізняється від традиційної культури суспільства.

Сучасні дослідники вкладають різний зміст у поняття "субкультура", а саме:

- автономне культурне утворення у межах домінуючої культури;
- специфічний спосіб диференціації регіональних та національних культур;

- спосіб визначення та опису незначних культурних змін, що відбуваються у межах домінуючої культури;
- особлива форма організації людей;
- сукупність норм, що протистоять домінуючій традиційній культурі та інтерпретуються нею як чужа, негативна, така, що порушує її цінність [4].

Велике значення у формуванні способу життя юнацтва має молодіжна субкультура. Її характерними ознаками є: специфічний набір ціннісних орієнтацій та норм поведінки; надання переваги певним джерелам інформації; своєрідні захоплення, смаки; специфічні способи проведення вільного часу; сленг; особливості одягу та зовнішності.

Це свідчить про те, що особливостями молодіжної субкультури сьогодні є: її розважально-рекреативна спрямованість (в організації дозвілля надається перевага слуханню музики, перегляду відеопродукції чи програм телебачення); надмірно підкреслене наслідування моді; передача інформації та вираження почуттів за допомогою сленгових слів та виразів; надання переваги "легкій літературі" (детективи, фантастика, амурні романи); орієнтація на зразки масової західної культури; домінування "культу сили"; нехтування цінностями національної культури.

Тому визначення деяких аспектів молодіжної субкультури дало можливість відокремити особливості студентської субкультури, роль неформальних позитивно спрямованих об'єднань (як її безпосереднього прояву) в соціалізації особистості.

За даними діагностичного експерименту (респондентами виступили студенти II-IV курсів Ізмаїльського державного гуманітарного університету) були визначені такі **характерні відмінності студентської субкультури від молодіжної:**

- основний вид діяльності – навчально-наукова, інтелектуальна (35%);
- наявність відомої мети – отримання освіти, певного соціального статусу (20%);
- професійний зріст – отримання нової корисної інформації (15%);
- формування системи суспільно значущих цінностей (13%);
- всебічний гармонійний розвиток особистості (9%);
- можливість саморозвитку, самовдосконалення (8%);

зміст і форми студентської субкультури:

- неформальні об'єднання (35%);
- дозвіллево-розважальні заклади (30%);
- спортивні секції (22%);
- клубна робота (9%);
- дослідницькі проблемні групи (5%);

основні функції:

- самовизначення (32%);
- інформаційно-розважальна (27%);
- престижу (20%);
- інструментальна (11%);
- емоційна (10%) [5].

Отже, аналіз деяких аспектів порушеної проблеми дозволяє стверджувати, що виникнення неформальних об'єднань пов'язане, по-перше, з неможливістю формальних організацій охопити і регулювати всі процеси функціонування соціуму, що об'єктивно відбуваються у молодіжному середовищі; по-друге, із своєрідністю дозвіллевої діяльності індивіда в умовах громадської організації та внесення ним елементів більш широкого соціального середовища (інтересів, впливів та ін.); по-третє, прагненням сучасної молоді до "додаткової" взаємодії із ровесниками, остаточного задоволення своїх різнобічних соціальних потреб.

З огляду на сказане, цілком очевидно видається низка протиріч, провідними серед яких є:

- між соціально-педагогічними вимогами до процесу позитивної соціалізації сучасної студентської молоді і неспроможністю виховної сфери вищої школи максимально повно врахувати своєрідність субкультури студентства;
- між об'єктивними передумовами вияву соціальної активності студентської молоді і недостатнім рівнем їх урахування у процесі студентського буття;
- між орієнтаціями сучасного студентства на винятковість статусу серед інших прошарків молоді (з огляду на інтелектуалізацію діяльності) і безсистемним залученням студентів до педагогічно виваженої суспільно спрямованої діяльності.

Студентський вік є таким періодом, коли найактивніше виробляються внутрішні потреби особистості співвіднести свої прагнення з інтересами суспільства. Дослідники (Ю.К. Бабанський, О.С. Власенко, О.В. Дмитрієв, М.В. Кирилова, Н.І. Пасько, Ф.Г. Хайрулін) виокремлюють студентство як специфічну соціально-професійну групу, у зв'язку із її особливою роллю у структурі суспільства. Єдність цілей і завдань в оволодінні професією, відносна ідентичність моделей життєдіяльності, спільність потреб та інтересів внаслідок вікових характеристик роблять можливим і необхідним детальне врахування специфічних особливостей соціально-професійної групи. А це, у свою чергу, забезпечує результативність формуючого впливу всіх факторів навчально-виховного процесу у ВНЗ на особистість майбутнього спеціаліста.

У результаті дослідження ми зробили висновок, що процес навчання у вищій школі передбачає включення студентів у систему суспільних відносин і засвоєння ними соціальних цінностей суспільства. Активна взаємодія із різними соціальними утвореннями, а також сама специфіка навчання у ВНЗ повинні якнайбільше сприяти формуванню у студентства активної життєвої позиції, зміцненню його зв'язків з іншими соціальними групами. На студентський вік припадає процес активного формування соціальної зрілості. Виразними характеристиками цього процесу є завершення освіти, початок трудової активності, суспільна робота, відповідальність перед законом, можливість створити сім'ю і виховувати дітей. Соціальна зрілість передбачає здатність кожної молодої людини оволодіти необхідною для суспільства сукупністю соціальних ролей (фахівця, батька, суспільного діяча та ін.). Вступ до вищого закладу освіти пов'язаний для студента зі зміною соціального середовища, що викликає необхідність перебудови суспільних відносин особистості. З перших кроків на першому курсі навчання молоді люди включені в нове динамічне та інтелектуально вимогливе середовище. Саме тоді починають формуватися нові стосунки і ставлення до майбутньої професійної діяльності, фахового оточення та його цінностей; продовжується активний пошук особистої самоідентифікації, свого місця в ролевих розподілах соціально-психологічних структур студентських груп та спільнот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зверєва І.Д., Коваль Л.Г., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 397 с.
2. Євтух М. Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка: Підручник. – К.: МАУП, 2003. – 232 с.
3. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. Капської А.Й. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
4. Воронов В., Черничкина Е. Что нужно знать о молодежной субкультуре? // Воспитание школьников. – 2001. – № 3. – С. 23.
5. Казміренко В.П. Програма дослідження психо-соціальних чинників адаптації молодої людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №5. – С. 76.

Матеріал надійшов до редакції 18.09.2005 р.

Мищенко Н. И. Студенческая субкультура как фактор социализации личности.

В статье рассмотрены некоторые аспекты проблемы социализации молодежи в период обучения в высшем учебном заведении. Отображены результаты научно-диагностического эксперимента по выявлению положения и роли неформальных объединений молодежи в социализации личности средствами студенческой субкультуры.

Mishchenko N. I. Student's Subculture as a Factor of Personality Socialization.

The article considered certain aspects of youth socialization problem in higher educational establishments. Featured also are the data of scientific and diagnostic experiment on revealing the status and the role of informal youth associations in the process of socialization by means of student subculture.